

RAZPRAVE

**KRAJEVNA IMENA: POLIGON ZA DOKAZOVANJE MOČI
IN ODRAZ LOKALNE IDENTITETE**

AVTORJA

Mimi Urbanc

Naziv: mag., univerzitetna diplomirana geografa in profesorica zgodovine, asistentka z magisterijem

Naslov: Geografski inštitut Antona Melika, ZRC SAZU, Gosposka ulica 13, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija

E-pošta: mimi@zrc-sazu.si**Matej Gabrovec**

Naziv: dr., mag., univerzitetni diplomirani geograf, višji znanstveni sodelavec

Naslov: Geografski inštitut Antona Melika, ZRC SAZU, Gosposka ulica 13, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija

E-pošta: matej@zrc-sazu.si

UDK: 81'373.21(497.4)

COBISS: 1.01

IZVLEČEK

Krajevna imena: poligon za dokazovanje moči in odraz lokalne identitete

Članek prikazuje krajevna imena kot družbeni proces, ki prispeva k redu v pokrajini, jo organizira, ji daje vsebino ter pomen in oblikuje odnos človeka do pokrajine. Zato je pomemben člen pri oblikovanju lokalne identitete. Razumevanje sprememb imen nudi vpogled v ideologijo oblasti, ki te spremembe povzroča, v odnos prebivalcev do sprememb, kar posredno kaže na odnos do življenjskega okolja, družbene ureditve in bližnje zgodovine. Analiza povojnih preimenovanj in odziva nanje kaže, da so bile spremembe prehitre in v nasprotju s stališči prebivalcev. Le v redkih primerih so dosegli vrnitev zgodovinskega imena še v prejšnji državi. Večji zagon je vračanje starih imen doživelo z osamosvojitvijo Slovenije, vendar ni zajelo vseh naselij. Spreminjanje v zadnjih 15 letih kaže pestro podobo, saj so bili odnosi do predlaganih sprememb, procesi spreminjanja in končne odločitve neenotni in kažejo na različen odnos ljudi do polpretekle zgodovine in domačega okolja.

KLJUČNE BESEDE

Slovenija, krajevna imena, preimenovanje, ideologija, lokalna identiteta

ABSTRACT

Place names: a testing ground for demonstration of power and a reflection of local identity

The article presents place names as a social process that contributes to order in a landscape, organizes it, gives it content and meaning, and forms the attitude of people toward it. It is therefore an important element in the shaping of a local identity. Understanding the changing of place names offers an insight into the ideology of the authorities that impose these changes, the attitude of the population to the changes, and indirectly reveals their attitude toward the living environment, the social order, and recent history. The analysis of postwar renaming and the responses to it shows that the changes were too fast and contrary to the standpoints of the population. A great push to return to the old names occurred following the independence of Slovenia; however, this did not encompass all the settlements. The changes in the last fifteen years present a diverse pattern since the attitudes toward the proposed changes, the process of change, and the final decisions were uneven and reflect the different relationships of people to recent history and their home environment.

KEYWORDS

Slovenia, place names, place names renaming, ideology, local identity

Uredništvo je prispevek prejelo 23. septembra 2005.

1 Uvod

»... *Takole narahlo se mi je kajpak ves čas blago dozdevalo, da se z našimi vasicami, pa tudi večjimi kraji, trgi, mesteci, ki so imeli spredaj 'sveti', nekaj godi ...*« (Zidar 1984).

V članku raziskujemo vlogo in pomen krajevnih imen pri oblikovanju odnosa do pokrajine in s tem oblikovanju lokalne in regionalne identitete. Imena so namreč pomembna prvina pokrajine, ki v sebi poleg osnovne časovne in prostorske dimenzije združuje še kognitivno raven (spoznavno raven), čustveno raven, ideološko raven in raven oblikovanja skupnosti (Helleland 2002). Imena so dokaj stabilna in se večinoma vse od svojega nastanka pred stoletji ali celo tisočletji do pred nekaj desetletji niso spreminjala. Politični preobrati v sredini in ob koncu 20. stoletja pa so povzročili spremembe nekaterih tipov imen. Predstavljamo vzroke, naravo in namen pretežno ideoloških sprememb imen po 2. svetovni vojni in po osamosvojitvi Slovenije, njihovo spreminjanje umeščamo v prostor in ugotavljamo odnos ljudi do teh sprememb, na osnovi česar lahko ugotavljamo odnos ljudi do okolja, v katerem živijo.

Krajevna imena so priljubljena tema v geografiji in sorodnih vedah, zato obstaja vrsta njihovih opredelitev in pogledov nanje (Sauer 1966; Jett 1997; Claval 1998). Običajno njihovo preučevanje zajema le pomen, izvor, oblikovne značilnosti, starost, prostorsko razširjenost (Peršolja 1998; Titl 1998; Besedloslovne ... 2003) ali ustreznost glede na jezikovne in administrativne normative (Gabrovec, Perko 1997; Perko 2001), vse pogosteje in zlasti v zadnjem času pa krajevna imena pridobivajo večji pomen tudi kot medij, prek katerega se razvija odnos ljudi do pokrajine in s tem identiteta (Gams 1991; Slavec 1995; Yeoh 1996; Jett 1997; Berk 1998; Verdery 1999), ali pa se prek njih odvija psihološki boj za prilastitev prostora (Cohen, Kliot 1992; Myers 1996; Baskar 2004/05). S humanističnimi pristopi v geografiji je krajevno ime dobilo nove vsebine, to je ideološki, simbolni, spoznavni in čustveni pomen.

Krajevno ime oziroma njegovo spreminjanje je eden od mehanizmov, prek katerega vladajoča politika vsiljuje svoje ideje. Ideološke spremembe imen so postale zanimiva tema po padcu totalitarnih režimov konec osemdesetih in v začetku devetdesetih let 20. stoletja, ko je ponovno uvajanje zgodovinskih imen pomenilo simbolni obračun s preživetim nedemokratskim režimom. Raziskovanje razsežnosti ter pomena tega fenomena za preoblikovanje odnosa do okolja in polpretekle zgodovine je našlo pot v geografske in sorodne vede (Azaryahu 1997; Argenbright 1999; Bell 1999; Light 2004). Večina omenjenih avtorjev je preučevala ulična imena, saj so zaradi svoje narave neposreden odraz politike in duha v določeni družbi (Yeoh 1996; Azaryahu 1997; Argenbright 1999; Bell 1999; Majdič 1999; Light 2004). Imena naselij so bila redkeje predmet obravnave, večinoma v povezavi s kolonialističnim prisvajanjem tujih dežel (Cohen, Kliot 1992; Myers 1996; Baskar 2004/05).

2 Spremembe krajevnih imen: čas in pogled na prostor

Krajevna imena so pomemben del našega geografskega in kulturnega okolja, saj so zaradi večstoletne ali večtisočletne prisotnosti in pogoste uporabe postala del pokrajine (Peršolja 2003). So neločljivo povezana z njo in obratno: pokrajina je neločljivo povezana z njimi. Če pokrajino razumemo kot življenjski prostor družbene skupnosti, so imena neločljivi del te družbe in tudi posameznika, ki je temeljni člen skupnosti. Ime je družbena tvorba, ki izraža razmerje med ljudmi in okoljem. Ljudem ime kraja, v katerem živijo, nudi ključ do zgodovinskih korenin, do tradicije, jim daje občutek pripadnosti in pomeni stalnost ter jih obenem ločuje od sosednjih krajev. Kljub navidezni stabilnosti se krajevna imena vendarle spreminjajo. Nekatere spremembe so povezane s spremembami v družbeni organizaciji prostora; nekatere so organsko povezane z razvojem in so del univerzalnih sprememb, druge pa so umetno povzročene zaradi političnih sprememb in s tem nove ideologije, ki hoče na novo definirati prostor in vplivati na oblikovanje odnosa ljudi do njega.

Ime izžareva duh kraja; je osnovna prvina fenomena, ki ga poznamo kot lokalno identiteto. Identiteta se vsebinsko deli na kulturno-zgodovinski in politično-ekonomski vidik (Sagan 2004). Pri tem

ne gre samo za dve vsebinsko različni kategoriji, pomembno je tudi to, da imata povsem različno časovno dinamiko. Na primeru krajevnih imen se to kaže kot trk večstoletne tradicije z ideologijo, ki temelji na revolucionarnih spremembah. Novo pripisano ime, ki običajno nima nikakršne zgodovinske in simbolne vrednosti, zaradi svoje praznosti ne more vzpodbuditi identifikacije (Bourdieu 1991).

Ideje o regionalni/lokalni identiteti, ki so si že pred desetletji začele utirati svojo pot v geografijo, postajajo vse pomembnejše (Paasi 2000, 2003; Klemenčič 2005). Že dolgo je jasno, da je življenjski prostor, pokrajina mnogo več kot le podoba, slika ali *image*, da je tudi proces in funkcija, ki je to sliko ustvarila in ji daje vlogo (Terkenli 2001). Cosgrove (1998) je pokrajino opredelil kot »način videnja« in tako odprl pot novima dimenzijama, in sicer spoznavni in izkustveni, ki sta postali sredstvo in proizvod pokrajinske dinamike, uravnoteženosti, simbolizma, ideologije in identitete. Tako tudi ime kraja ni več zgolj oznaka, ki vnaša red v prostorsko organizacijo, pač pa tudi in predvsem ideja in predstava, oblikovana s čustvi in spomini.

Harner (2001) pravi, da je prostor proces, človekove izkušnje in napor pa tista dejavnika, ki prostoru dajeta pomen. Imenovanje je prvi korak, ki vodi do pomena. Človek neprestano teži k pripisovanju pomenov določenemu prostoru (Harner 2001), saj si tako prostor čustveno prisvoji. Za razumevanje oblikovanja krajevne identitete sta pomembna dva dejavnika: čas in rivalstvo prekrivajočih se identitet (Head 2000). Časovna dimenzija identitete je po svoji naravi proces, ki temelji na zgodovinskih spominih in sodobnih vplivih. Ljudje ne dojemajo časa samega po sebi, pač pa skozi spremembe, tako da ne zaznavajo samo dogodkov, pač pa tudi časovna razmerja med njimi (Le Poidevin 2004). Dojemanje časa in časovno povezanih dogodkov je v Sloveniji drugačno kot na primer v Zahodni Evropi, ki je doživljala enakomernjši razvoj. Pri nas pa so bile spremembe tako pogoste, da je skoraj vsaka generacija izkusila popoln preobrat. Preobrat po 2. svetovni vojni, ki ljudi ni prizadel le na formalni ravni, pač pa tudi na osebni, je dober primer rivalstva med ideologijami in prekrivanja identitet. Cosgrove (1984) je opisal, kako vsak politični režim stremi k izničenju simbolnih pomenov in vrednot prejšnjih režimov in uvajanju svojih. Še zlasti to velja za režim, ki je na oblast prišel z revolucijo in je zato simbolika ključnega pomena pri utrjevanju njegovega položaja v družbi.

V geografski in sorodni literaturi je znana vrsta metafor, ki razkrivajo naravo povezav med pokrajino, ideologijo in umeščanjem posameznikov ter skupin v družbo. Ena najbolj razširjenih je primerjava z besedilom in v tej perspektivi Duncan in Duncan (1988) trdita, da ni dovolj, da pokrajino kritično berejo le znanstveniki s tem, ko jo preučujejo, ampak da je mnogo pomembnejše, da jo nekritično (intuitivno) berejo ljudje v vsakodnevnem življenju, in sicer prek aktivnosti v pokrajini in z njeno pomočjo. V nadaljevanju kažeta, da v primeru, ko je pokrajina večkrat »brana« brezbrizno, na praktični ravni brez namenov po globljem razumevanju, bralcu lahko postreže z vrsto predstav o tem, kako je družba organizirana in obenem pokrajina zaradi svoje otopljivosti postane naravna, domača in nedvoumna. Nekritično, vsakodnevno dojetje pokrajine s strani njenih prebivalcev je torej pomembno za oblikovanje tvornega odnosa do nje in s tem trdne identitete, ki zagotavlja stabilnost in odgovornost.

3 Svetniki so bili izgnani: spremembe po 2. svetovni vojni

»... Kraji, ki so se dolga stoletja tako imenovali, kakor so se, so čez noč izgubili svojo osebnost in prešli drugo. To se je dogajalo iznenada: cestarji so pripeljali s tovornjaki tablo z novim imenom, jo ukopali na meji med krajema, morda so na prekrstitev povabili ožji krog neprizadetih, za katere so prekrščevalci vedeli, da se bodo z novim poimenovanjem strinjali in da ne bodo preveč glasno ugovarjali. Samo tem so morda zaupali, da je vsem 'svetim' odzvonilo. V simbole besed se vračamo in iz njih prihajamo. V imenu kraja je zastopano bistvo, ki ima za vsakega globok pomen. To sem naslutil, kakor sem že omenil, ko so tako rekoč čez noč pojedli vse 'svete', in globok pomen starega imena zamenjali z novim, ki je enim odvzel lučko življenja, kakor da bi jim v temni kleti upihnil svečo. Drugim pa jo je kajpak prižgal, toda prekinitev je bila za ene boleča in nepozabna – pa tudi nepotrebna...« (Zidar 1984).

Največji val sprememb je bil leta 1955, vendar je tedanja oblast preimenovanja začela načrtno pripravljati že leta 1948. Takrat je bil objavljen Zakon o imenih naselij in o označbi trgov, ulic in hiš (1948), ki je v svojem tretjem členu določal, da »... *naselja ne smejo imeti imen, ki niso v skladu z današnjo družbeno in narodnostno stvarnostjo, ali ki žalijo narodnostni čut slovenskega naroda ali drugih narodov Jugoslavije* ...«. V skladu z 9. členom tega zakona bi se morala imena naselij prilagoditi v enem letu, vendar so preimenovanja potekala počasneje, tako je bila večina preimenovanj opravljena z vladno uredbo (Uredba o preimenovanju ... 1955) leta 1955. V tej uredbi so v prvem členu navedene tiste spremembe, ki so bile v skladu s prej omenjenim 3. členom Zakona o imenih naselij ... iz leta 1948, in takih sprememb je bilo kar 114. Imamo dva temeljna tipa krajevnih imen, ki nista ustrezala duhu časa: imena, ki so izhajala iz krščanske tradicije (Premk 2004), in imena, ki so bila povezana z Nemci ali Italijani oziroma so izhajali iz nemškega ali italijanskega govornega področja ali bila dediščina fevdalizma.

Poleg teh preimenovanj je bilo še precej sprememb, povezanih z uradnim priporočilom, naj v isti občini ne bo dveh naselij z istim imenom. Zato je vrsta naselij dobila predloge pri, ob, nad, pod in podobno oziroma večji bližnji kraj. Vrsta imen je dobila zgolj »lepotne« popravke, kot na primer Grušce (prej Drušče) ali Mala Goričica (prej Goričica) (Pregled sprememb ... 1992). Teh sprememb ne obravnavamo, saj presegajo okvire tega članka.

Najbolj na udaru so bila imena krajev, ki so se imenovali po farnem zavetniku. Imena tega tipa so, če naštejemo le nekaj primerov: Marija-Reka, Sv. Ana, Št. Janž. Pogosto je bilo zahtevam nove oblasti zadoščeno, če se je odstranil levi prilastek, to je Sveti, Sveta, Št. ali Marija (iz Marija-Črete je nastala Čreta, iz Sv. Florjana Florjan, ali se je spremenil v bolj »sprejemljivo« obliko (iz Sv. Jakoba ob Savi je nastal Šentjakob, Št. Vid pri Grobelnem je postal Šentvid, ali iz Št. Jurija Podšentjur, iz Sv. Jurija ob Pesnici Jurski vrh).

Preglednica 1: »Svetniška« naselja, ki so obdržala svoje ime, a izgubila ali zakrila svojo svetost (upoštevana so le tista naselja, ki so bila ponovno preimenovana v svojo prvotno ali njej podobno obliko).

prvotno ime	leto preimenovanja	novo ime	leto vrnitve	vrnjeno ime	občina
Sv. Andrej	1955	Andrej nad Zmincem	1997	Sv. Andrej	Škofja Loka
Sv. Florjan	1955	Florjan nad Zmincem	2002	Sveti Florjan nad Škofja Loko	Škofja Loka
Sv. Jernej pri Ločah	1955	Jernej pri Ločah	1999	Sveti Jernej	Slovenske Konjice
Sv. Jošt	1955	Jošt nad Kranjem	1990	Sveti Jošt nad Kranjem	Kranj
Sv. Jurij	1955	Jurij	1990	Sveti Jurij	Rogašovci
Sv. Lenart	1955	Lenart nad Lušo	2004	Sv. Lenart	Škofja Loka
Sv. Lenart na Rebri	1955	Lenart na Rebri	1994	Sveti Lenart	Cerklje na Gorenjskem
Sv. Ožbolt	1955	Ožbolt nad Zmincem	1997	Sv. Ožbolt	Škofja Loka
Sv. Tomaž	1955	Tomaž nad Prapretnem	2000	Sv. Tomaž	Škofja Loka
Sv. Tomaž pri Ormožu	1955	Tomaž pri Ormožu	1993	Sveti Tomaž	Ormož
Sv. Trojica	1955	Trojica	1992	Sv. Trojica	Domžale
Sv. Vrh	1955	Vrh nad Mokronogom	1992	Sv. Vrh	Trebnje

Pri nekaterih naseljih je bilo svetniško ime v celoti zamenjano. Prav ta slednja imena nas posebno zanimajo, saj so najbolj sporna. Pri prej omenjenih imenih se čuti izvorno ime in ima zato novo ime, kljub temu da je bilo v večini primerov vsiljeno, kontinuiteto s starim. Imen, ki so kazala na germanški ali romanski izvor, v večini primerov ni bilo mogoče preoblikovati v slovensko obliko, zato so jih

Preglednica 2: Naselja, ki so spremenila svoje prvotno ime, ker je bilo krščanskega izvora (legenda tipov novega imena: 1 odstranjen ali prikrit krščanski del imena, 2 nekdanji zaselek ali sosednje naselje, 3 ledinsko ime, 4 značilen objekt ali dejavnost, 5 nekdanje (zgodovinsko) ime, 6 lega naselja, 7 ideološko ime, 8 ostala, na novo izmišljena imena).

uradno ime leta 1939	leto preimenovanja	ново ime	leto vrnitve	uradno ime leta 2005	občina	tip novega imena
Devica Marija v Polju	1952	Polje			Ljubljana	1
Farški Kal	1953	Mali Kal			Ivančna Gorica	2
Gora Svetega Lovrenca	1955	Gora			Krško	1
Nova Cerkev	1952	Strmec	1992	Nova Cerkev	Vojnik	8
Prapretno-Sveti Primož	1955	Črna pri Kamniku			Kamnik	3
Sela pri Svetem Duhu	1955	Sela pri Semiču			Semič	1
Selo pri Svetem Andreju	1952	Sela pri Sobračah			Ivančna Gorica	1
Selo pri Svetem Pavlu	1955	Selo pri Radohovi vasi			Ivančna Gorica	1
Straža Svetega Lovrenca	1955	Straža pri Krškem			Krško	1
Straža Svetega Valentina	1955	Straža pri Raki			Krško	1
Sveta Ana	1955	Stari Grad			Slovenska Bistrica	4
Sveta Ana pod Ljubeljem	1955	Podljubelj			Trzič	1
Sveta Barbara	1955	Vinski Vrh pri Šmarju			Šmarje pri Jelšah	4
Sveta Helena	1955	Kamnica			Dol pri Ljubljani	2
Sveta Jedert	1955	Sedraž			Laško	2
Sveta Katarina	1955	Čeče			Trbovlje	2
Sveta Katarina	1953	Kamence			Rogaška Slatina	2
Sveta Kunigunda	1955	Gorenje			Zreče	2
Sveta Lucija	1955	Zadnja vas			Radovljica	6
Sveta Lucija ob Soči	1955	Most na Soči			Tolmin	5
Sveta Magdalena pri Preboldu	1955	Matke			Prebold	2
Sveta Magdalena pri Zibiki	1955	Vršna vas			Šmarje pri Jelšah	2
Sveta Planina	1955	Partizanski Vrh	2002	Sveta Planina	Trbovlje	7

uradno ime leta 1939	leto preimenovanja	ново ime	leto vrnitve	uradno ime leta 2005	občina	tip novega imena
Sveta Rozalija	1953	Zlateče pri Šentjurju			Šentjur pri Celju	2
Sveta Trojica (Šivče)	1955	Šivče	1991	Sveta Trojica	Bloke	2
Sveta Trojica v Slovenskih goricah	1952	Gradišče v Slovenskih goricah	1992	Sveta Trojica v Slovenskih goricah	Lenart	3
Sveta Uršula	1955	Vodule			Šentjur pri Celju	2
Svetega Petra Hrib	1955	Hrib pri Zmincu	1994	Sv. Petra Hrib	Škofja Loka	1
Sveti Andrej	1955	Dole pri Kraščah	1992	Sveti Andrej	Moravče	2
Sveti Anton	1958	Pridvor	1992	Sv. Anton	Koper	6
Sveti Anton na Pohorju	1955	Planina	1993	Sv. Anton na Pohorju	Radlje ob Dravi	2
Sveti Bolfenk v Halozah	1955	Jelovice			Majšperk	2
Sveti Bric	1955	Hrastovec			Velenje	2
Sveti Duh	1955	Krajič	1989	Sv. Duh	Bloke	3
Sveti Duh	1953	Podolševa			Solčava	6
Sveti Florijan pri Rogatcu	1948	Stojno selo	1993	Sv. Florijan	Rogatec	5
Sveti Ilj	1955	Dramlje			Šentjur pri Celju	2
Sveti Jernej	1958	Seča			Piran	3
Sveti Jernej nad Muto	1955	Branik nad Muto	1993	Sv. Jernej nad Muto	Muta	8
Sveti Jošt	1955	Rovte pri Nazarjih			Nazarje	2
Sveti Jurij ob Turju	1955	Gore			Hrastnik	3
Sveti Jurij pod Kumom	1952	Podkum			Zagorje ob Savi	6
Sveti Krištof	1953	Strmca			Laško	2
Sveti Križ	1955	Beli Grič			Trebnje	8
Sveti Križ	1953	Brnica			Žalec	2
Sveti Križ pri Kostanjevici	1952	Podbočje			Krško	6
Sveti Križ pri Litiji	1953	Gabrovka			Litija	2
Sveti Križ pri Mariboru	1955	Gaj nad Mariborom			Maribor	2
Sveti Križ-Planina	1955	Planina pod Golico			Jesenice	5
Sveti Lenart	1955	Vrhe			Trbovlje	2
Sveti Lovrenc pri Preboldu	1955	Gornja vas pri Preboldu	1991	Sv. Lovrenc	Prebold	6

uradno ime leta 1939	leto preimenovanja	novo ime	leto vrnitve	uradno ime leta 2005	občina	tip novega imena
Sveti Lovrenc pri Prožinu	1953	Kompole			Štore	2
Sveti Lovrenc pri Šmarju	1955	Močle			Šmarje pri Jelšah	2
Sveti Marko	1955	Ostenk			Trbovlje	2
Sveti Martin pri Vurbergu	1955	Dvorjane			Duplek	2
Sveti Mihael	1955	Pečica			Šmarje pri Jelšah	2
Sveti Mohor	1953	Male Rodne			Rogaška Slatina	2
Sveti Ožbalt	1955	Podgaj			Šentjur pri Celju	6
Sveti Pavel pri Preboldu	1952	Prebold			Prebold	1
Sveti Peter	1955	Raven	1992	Sv. Peter	Piran	3
Sveti Peter pod Sveti gorami	1952	Bistrica ob Sotli			Bistrica ob Sotli	3
Sveti Peter pri Jurkloštru	1959	Olešče			Laško	2
Sveti Peter pri Loki	1955	Obrežje pri Zidanem Mostu			Laško	6
Sveti Primož nad Muto	1955	Podlipje	1994	Sv. Primož nad Muto	Muta	8
Sveti Rupert	1952	Breze	1994	Šentrupert	Laško	2
Sveti Štefan	1955	Turje			Hrastnik	2
Sveti Štefan	1955	Vinski Vrh pri Slivnici	1994	Sveti Štefan	Šmarje pri Jelšah	4
Sveti Tomaž	1955	Škocjan			Koper	2
Sveti Tomaž pri Šmarju	1955	Brecljevo			Šmarje pri Jelšah	5
Sveti Trije Kralji	1955	Brezovec	1993	Sv. Trije Kralji	Radlje ob Dravi	8
Sveti Urh	1955	Ravenska vas			Zagorje ob Savi	3
Sveti Valentin	1955	Limbarska Gora			Moravče	3
Sveti Vid	1955	Vidovica			Podčetrtek	1
Sveti Vid nad Cerknico	1955	Žilce	1991	Sveti Vid	Cerknica	2
Sveti Vid pri Ptuj	1952	Videm pri Ptuj			Videm	1
Šmihel na Krasu	1952	Dolane	1990	Šmihel	Pivka	6
Št. Danijel	1955	Spodnja Jamnica	1970	Šentanel	Prevalje	6
Št. Janž pri Radljah	1955	Suhi Vrh pri Radljah	1993	Št. Janž pri Radljah	Radlje ob Dravi	5

uradno ime leta 1939	leto preimenovanja	novo ime	leto vrnitve	uradno ime leta 2005	občina	tip novega imena
Št. Janž pri Žusmu	1955	Orehovec			Šmarje pri Jelšah	8
Št. Jurij	1955	Podšentjur			Litija	6
Št. Jurij pri Grosupljem	1952	Podtabor pri Grosupljem	1992	Št. Jurij	Grosuplje	6
Št. Lovrenc	1953	Prelesje			Litija	2
Št. Peter	1952	Otočec			Novo mesto	4
Št. Peter na Krasu	1952	Pivka			Pivka	3
Št. Vid	1952	Podnanos			Vipava	6
Št. Janž na Vinski gori	1955	Vinska Gora			Velenje	1
Vrh Svetega Križa	1952	Vrh			Dol pri Ljubljani	1
Vrh Svetega Miklavža	1953	Katarija			Moravče	2
Žirovski Vrh Svetega Antona	1955	Žirovski Vrh nad Gorenjo vasjo	1994	Žirovski Vrh Sv. Antona	Škofja Loka	1
Žirovski Vrh Svetega Urbana	1955	Žirovski Vrh nad Zalo	1994	Žirovski Vrh Sv. Urbana	Škofja Loka	1

zamenjala popolnoma nova: Jelendol (prej Puterhof), Radlje ob Dravi (prej Marenberg). V središču našega zanimanja so bila tista spremenjena imena, ki nimajo nikakršne povezave, vsaj na prvi pogled, s starim imenom. Zanimalo nas je zlasti, kdo oziroma kaj je »spodrinilo« farne zavetnike in nemška/italijanska krajevna imena. Vseh tovrstnih sprememb je bilo 105; kažeta jih preglednici 2 in 3.

Analiza novih imen je pripeljala do več sklepov. V prvi skupini so iz več delov sestavljena imena, kjer je bilo svetniško oziroma krščansko ime določilo na levi ali desni strani. Pri tovrstnih imenih je od starega imena ostal samo sprejemljivi del, torej se je poleg določila sveti ponekod odstranilo tudi ime svetnice/svetnika ali ime, ki je izhajalo iz krščanske tradicije. Imena tega tipa so: Polje (prej Devica Marija v Polju), Gora pri Pečah (prej Gora Sv. Florjana), Gora (prej Gora Sv. Lovrenca), Podljubelj (prej Sv. Ana pod Ljubeljem) (Pregled sprememb ... 1992).

Najpogosteje so za novo ime uporabili ime zaselka, ki je sestavljajo to naselje. Zlasti je bilo to značilno v razgibanih območjih z razloženimi naselji, kjer je bila cerkev jedro naselja, po okoliških gričih pa so bili zaselki. Tako je na primer iz Sv. Brica nastal Hrastovec in iz Sv. Marka Ostenk. Naslednja velika skupina imen je povezana z imeni rek, gora ... in z ledinskimi imeni. Tako je iz Rajhenburga nastala Brestanica, iz Sv. Jerneja Seča, iz Sv. Petra Raven in iz Sv. Duha Krajič. Druge skupine novih imen so manjše, vendar nič manj zanimive. Četrty tip novih imen je povezan z reprezentativno zgradbo (običajno gradom) ali s pokrajinskimi značilnostmi oziroma značilno dejavnostjo. Tako je iz Sv. Ane nastal Stari Grad, iz Puterhova Jelendol in iz Sv. Barbare Vinski Vrh pri Šmarju. Pri petem tipu novo pripisanih imen gre za ponovno uveljavljanje zgodovinskih imen. Iz Sv. Križa je nastala Planina pod Golico in iz Sv. Lucije Most na Soči. V tem primeru sta novi imeni starejšega izvora in sta bili še v uporabi skupaj z novejšima svetniškima imenoma. Današnja Planina pod Golico je bila v imeniku naselij iz leta 1939 (Splošni pregled ... 1939) imenovana Sveti Križ-Planina. Podoben primer je tudi Most na Soči. Naselje se je imenovalo Na mostu in šele ko so leta 1857 zgradili cerkev svete Lucije, se je med ljudmi prijelo ime Sveta Lucija (Savnik 1968).

V naslednji skupini so imena, ki so sicer nova, vendar so odraz prostorskih odnosov v naselbinski sliki. Tako je iz Sv. Lovrenca pri Preboldu nastala Gornja vas, in sicer v neposredni bližini Dolenje

Preglednica 3: Naselja, ki so spremenila svoje prvotno ime, ker je bilo tujega (nemškega, italijanskega ali hrvaškega) izvora.

prvotno ime	leto preimenovanja	ново ime	leto vrnitve	ново prvotno ime	občina
Bregansko selo	1993	Slovenska vas			Brežice
Četore	1957	Vinica	1988	Cetore	Izola
Dornberk	1952	Zali Hrib	1955	Dornberk	Nova Gorica
Glažuta	1955	Svetli Dol			Štore
Guštanj	1952	Ravne na Koroškem			Ravne na Koroškem
Handlerji	1955	Primoži			Kočevje
Korte	1957	Dvori nad Izolo	1988	Korte	Izola
Marenberg	1952	Radlje ob Dravi			Radlje ob Dravi
Nemška vas	1955	Slovenska vas			Pivka
Nemška vas	1946	Slovenska vas			Trebnje
Puterhof	1955	Jelendol			Tržič
Rajhenburg	1952	Brestanica			Krško
Rihemberk	1955	Branik			Nova Gorica
Verdreng	1955	Podlesje			Kočevje
Vumpah	1982	Vurberk			Duplek

vasi. Podbočje, nekdanji Sveti Križ, leži pod gričem Bočje. Naslednjo skupino tvori ime, ki je nesporo odražalo duh nove ideologije (Partizanski vrh). Podoben primer sta tudi Titovo Velenje in Kidričevo, kjer pa motiv spremembe ni bil v neustreznem izvornem imenu, pač pa želja, da se obeleži spomin na preminula revolucionarja. Po revolucionarjih so sicer (pre)imenovali mestne ulice. Kidričevo ni sporno, saj gre za novo ustanovljeno naselje, obenem pa je novo ime dobil tudi stari zaselek Strnišče. V zadnji skupini so imena naselij, ki so bila izmišljena povsem na novo. Tak primer je v nadaljevanju omenjen Beli Grič (nekdanji Sveti Križ) v občini Trebnje ali pa Strmec (prej in sedaj Nova Cerkev). Dve naselji sta dobili ime Branik, ki je bilo novo na seznamu slovenskih krajevnih imen.

V nekaterih primerih naselja niso bila preimenovana, ampak se je njihovo ime izgubilo zaradi priključitve k drugemu naselju. Pri tem je lahko šlo za priključitev k bližnjemu mestu zaradi njegove rasti ali ukinitve zaradi premajhnega števila hiš, lahko pa je bil vzrok za reorganizacijo le ukinitve svetniških ali drugih nezaželenih imen. Primer slednjega je Sveta Jedert v občini Laško, ki so jo razdelili na več naselij, hkrati pa naselje s tem imenom ukiniteli.

Pri ocenjevanju števila preimenovanj je treba biti previden. V času Dravske banovine so se številne podeželske občine, katerih ozemlje se je prekrivalo z istoimensko župnijo, imenoval po farnem zavetniku, medtem ko se je naselje, v katerem je bil sedež občine in župnije, imenovalo drugače. Značilna primera sta Sveti Jurij ob Ščavnici in Sveti Andraž v Slovenskih goricah s sedežem v Vidmu oziroma Vitomarcih (Splošni pregled ... 1939; Krajevni leksikon Dravske ... 1937). Upravno so se okraji takrat delili na občine, te pa na katastrske občine in kraje. Po 2. svetovni vojni se je upravna razdelitev spremenila, okraji so se delili na kraje (v katerih so delovali krajevni ljudski odbori), ti pa na katastrske občine in naselja (Zakon o upravni ... 1946). Povojni kraji so bili torej primerljivi s predvojnimi občinami, povojna naselja pa s predvojnimi kraji. Zaradi teh sprememb je lahko prišlo tudi do zmede pri imenih.

Tako je na primer Jurski Vrh v prvem povojnem seznamu naselij zapisan kot Sveti Jurij ob Pesnici. Teža so leta 1952 preimenovali v Jurski vrh, kar je pomenilo, da je naselje dobilo nazaj svoje prvotno ime. V Kraljevini Jugoslaviji je župnija Sv. Jurij imela sedež na Jurskem vrhu. Še bolj znan primer je

Preglednica 4: Naselja, ki so po letu 1990 dobila ime krščanskega izvora po nekdanji občini oziroma upniji, kakršnega pred 2. svetovno vojno niso imela.

uradno ime leta 1939	leto preimenovanja	uradno ime leta 2005	občina
Bučkovci	1991	Mala Nedelja	Ljutomer
Staro Apno	1992	Škocjan	Grosuplje
Tirosek	2005	Nova Štifta	Gornji Grad
Videm	1997	Sveti Jurij ob Ščavnici	Sveti Jurij
Vrh	1992	Vrh Sv. Treh Kraljev	Logatec
Vurmat	1994	Sv. Duh na Ostrem vrhu	Selnica ob Dravi

Sv. Jurij ob Ščavnici, ki so ga v drugi polovici 20. stoletja dvakrat preimenovali: leta 1953 iz Sv. Jurija ob Ščavnici v Videm in nato 1997 nazaj, tokrat v Sveti Jurij ob Ščavnici. Pogled v Leksikon Dravske banovine razkrije, da se je naselje imenovalo Videm, občina pa Sv. Jurij. T. i. Savnikov Krajevni leksikon (Savnik 1980), ki je izvrsten vir za preučevanje krajevnih imen, saj je nastal po obsežnem terenskem delu, kjer so avtorji ugotavljali med drugim, kako prebivalci imenujejo svoj kraj, navaja obe imeni. Zagotovo so prebivalci Vidma svoj kraj imenovali Videm, okoličani, ki so v njem urejali pravne ali cerkvene zadeve, pa Sv. Jurij, tako kot sta se imenovali občina in župnija. Tako je v vnemi po vračanju starih imen

Sliki 1: Ime kraja je tesno povezano z miselnim svetom prebivalcev in preimenovanje je, tudi če je povezano z organizacijskimi spremembami v naselbinski ureditvi, lahko boleče. Stara hišna številka se marsikdaj noče umakniti novi.

naselje dobilo ime, ki ga je tradicionalno imela le občina. Podobno se je v letu 2005 zgodilo z Novo Štifo v občini Gornji Grad (Pojasnila ... 2005) (glej preglednico 4).

Kljub začetnemu prepričanju, da v povojnem obdobju ni bilo nikakršne javne razprave na temo sprememb krajevnih imen, da je bila odločitev vsiljena, da je prišla iz oblastnih vrhov in da ljudje niso imeli pravice izraziti svojega mnenja oziroma nestrinjanja, smo ugotovili, da je to v večini primerov držalo, vendar so bile tudi izjeme. Prebivalci so, če so bili organizirani in vztrajni, preprečili nasilno spremembo ali dosegli ustrežnejše ime od predlaganega. Na nek način se je to pokazalo pri Podnanosu, kjer so odločno zavrnilo ime herojskega sokrajana – seveda jim pa ni uspelo zadržati prvotnega imena: Sv. Vid – in še močneje pri Dornberku, kjer vrsta predlaganih imen ni dobila podpore in po večkratnem preimenovanju je kraj vendarle dobil ali pa obdržal svoje prvotno ime (Rosa 1993). V drugih primerih so ljudje že po dolgoletni uradni rabi novega imena z ljudsko iniciativo in državljskim pogumom dosegli ponovno uvedbo zgodovinskega imena. Tako je Št. Danijel, ki je leta 1955 postal Spodnja Jamnica, dobil prvotno ime v rahlo spremenjeni obliki že leta 1970. Krajski so se družno uprli in zavrnilo rabo vsiljenega imena in dosegli prvotno, kot so ga sami izgovarjali: Šentanel.

Zakon o imenih naselij iz leta 1948 (Zakon o imenih ... 1948) je zahteval ustrezno prilagoditev imen, vendar ni dajal podrobnejših navodil. Inicijativa je bila tako prepuščena lokalnim oblastem, ki so morale predlagati konkretne spremembe in so bile pri tem bolj ali manj dosledne. Nekatera imena so se tako izognila spremembi. Tako je nespremenjena ostala Sv. Barbara, pri čemer je le nekaj kilometrov oddaljeni Sv. Andrej postal Andrej nad Zmincem. Še bolj zanimivo je to, da je v nekdanji veliki občini Škofja Loka poleg Sv. Duha le Sv. Barbara uspela zadržati svoj svetniški sij. Podobno je bilo v Slovenskih goricah. Sv. Ana in Sv. Trije Kralji so ostali nespremenjeni, Sv. Trojica in Sv. Benedikt pa ne. Vsega skupaj je 15 imen naselij, ki so se začela s Sv. ali Sveta/i/o ubežalo prekrščevalski ihti. Kljub temu pa te izjeme kažejo na že omenjeno nedoslednost lokalnih oblasti. Navedena primera kažejo na to, da je bilo izvajanje zakona prepuščeno ideološko aktivnim posameznikom. Tudi prakse spreminjanja so bile dokaj različne: od pritiskov in navideznega referenduma v Sv. Križu, poznejšem Vipavskem Križu (Malnič 2002) do napol tajnega ukrepa v Sv. Križu, poznejšem Podbočju (Černecki Krošelj 2002).

Zanimiv je primer Nemških vasi, ki so nastale in dobile ime v obdobju srednjeveške kolonizacije in so kazale na nekdanji nemški otok znotraj slovenskega ozemlja. Nemški vasi pri Pivki in Šentrupertu sta postali Slovenski, medtem ko so ostale štiri Nemške vasi obdržale svoje ime kot tudi Nemška Gora, Nemška Loka in Nemški Rovt. Nemški vasi v občini Ribnica je leta 1973 pretilo, da bi se preimenovala, saj je žalila narodni čut nekega borca NOB iz Ljubljane, ki je predlagal spremembo v Ribniško vas. Pobuda je doživela odziv v časopisu, kjer je Debeljak (1973) ob upoštevanju zgodovinskih dejstev argumentirano branil zgodovinsko ime.

Naslednji anahronizem povojnih sprememb je povezan z imeni fevdalnega izvora. Na eni strani je vrsta naselij, ki so se imenovala po graščini (Puterhof, Rajhenburg), dobila novo ime, na drugi strani pa so nekatera nova imena izviral iz fevdalnih časov. Že omenjena Sv. Ana v občini Slovenska Bistrica je postala Stari grad in Št. Peter Otočec. Očitno je, da so bila imena gradov, če so bila slovenska seveda, kljub vsemu bolj zaželeni kot svetniška imena. Poglejmo si še primer Kort in Kortine v slovenski Istri. Prve so postale Dvori nad Izolo, druge Truške, istočasno pa se je del naselja Črni Kal izločil in dobil ime Kortine (Pregled sprememb ... 1992). Slednje očitno niso žalile »narodnostnega čuta slovenskega naroda« (Zakon o imenih ... 1948).

Da je bil izbor novega imena večinoma plod trenutnega navdiha odgovornih, jasno pokaže tudi primer Sv. Križa v občini Trebnje: »... Nekdo je rekel, da ne more biti Sveti Križ. Predlagali smo samo Križ. Tudi ne. Funkcionar vpraša, če ima vas drugo ime. Domačin pravi: griček nad Slepškom se imenuje Bela Ljubljanca. Funkcionar je rekel, da Ljubljanca ne more biti na Dolenjskem, torej naj bo Beli grič...«. Starejši Svetokrižanci so spremembo dojeli kot dejanje, ki jim je vzelo svoje krajevno ime. Še vedno pravijo, da so s Svetega Križa, gasilci so svetokriški in tudi pošta najde naslovnika na Svetem Križu (Tomazič 1992).

4 Svetniki so ponovno zaželeni, a ne vsi in ne vsi enako

Osamosvojitve Slovenije in uvajanje demokratičnih načel sta sprožila obraten proces. Leta 1980 sprejet in še vedno veljaven zakon (Zakon o imenovanju ... 1980) določa, da dajejo »... *pobude in predloge za imenovanje, preimenovanje, združevanje in odpravo naselij in ulic delovni ljudje in občani v organizaciji Socialistične zveze delovnega ljudstva in v drugih družbenopolitičnih organizacijah ter na svojih zborih in v organih krajevnih skupnosti*...«. Odločitev po tem zakonu sprejme občinska skupščina, v skladu z današnjo ureditvijo torej občinski svet. Nekoč izbrisana imena so se ponovno začela pojavljati. Nekatere spremembe so se zgodile že prej. Ob že omenjenem Šentanelu je civilna iniciativa v Dvorih nad Izolo kljub nekaterim nasprotovanjem ter obisku zvezne policije dosegla, da se je leta 1988 vrnilo staro ime: Korte (Morato 2005). Tudi že omenjeno Strnišče je že leta 1974 stopilo iz sence Borisa Kidriča in Velenje iz Titove sence tik pred demokratičnimi spremembami.

V večjem obsegu so se spremembe zgodile po letu 1991, vendar je bilo ponovno uvajanje zgodovinskega imena pogosto povezano z obsežnimi javnimi polemikami. V duhu novega časa so se ljudje zavedali, da je njihovo mnenje pomembno, da imajo moč in da so oni tisti, ki odločajo. Mnenje ljudi je (bilo) pomembno, česar so se hitro zavedli občinski sveti, ki so hoteli sprejeti odlok o preimenovanju. Nekatere spremembe so se zgodile hitro in brez težav (kot pred pol stoletja), nekatere šele po referendumih ali bile zavrnjene. Najnovejše preimenovanje je pomenilo trk dveh identitet: zgodovinske, ki je bila po vojni nasilno izbrisana, in približno štiri desetletja trajajoče nove. Vsaka je imela svoje zagovornike, slednja še bolj vnete, mlade in angažirane. »... *Nasilni sklep oblasti postane z menjavo generacij dejstvo, okoliščine brez alternative, sčasoma navada*...«, pravi Malnič (2002). Zaradi odsotnosti zgodovinskega spomina, kot pravi Malnič, preimenovanje postane pragmatično vprašanje. Stroški, nepotrebne poti, zapravljanje časa, nobene koristi so bili glavni argumenti nasprotnikov uvedbe zgodovinskega imena (Lesjak 1999; Černelič Krošelj 2002; Malnič 2002).

Preglednica 5: Naselja, ki so bila ukinjena in pozneje ponovno ustanovljena.

ime naselja	leto ukinitve	leto ponovne ustanovitve	ново ime	občina
Cesta	1952	1971	Cesta	Ajdovščina
Goričice	1952	1989	Goričice	Cerknica
Hrib	1952	2000	Hrib	Črnomelj
Javornik	1948	1998	Slovenski Javornik	Jesenice
Kal	1953	2000	Kal	Zagorje ob Savi
Koroška Bela	1948	1998	Koroška Bela	Jesenice
Koseze	1953	1955	Koseze	Vodice
Kot	1952	2000	Kot pri Damlju	Črnomelj
Kožmani	1953	1991	Kožmani	Ajdovščina
Laški Rovt	1952	1993	Laški Rovt	Bohinj
Male Žablje	1952	1971	Male Žablje	Ajdovščina
Plače	1952	1971	Plače	Ajdovščina
Potoče	1952	1974	Potoče	Ajdovščina
Ravne	1953	1994	Ravne	Cerklje na Gorenjskem
Selce	1952	2000	Selce pri Špeharjih	Črnomelj
Solkan	1953	1988	Solkan	Nova Gorica
Studeno	1966	1993	Studeno	Železniki
Špital	1953	2000	Špital	Zagorje ob Savi
Zgornje Laze	1952	1985	Zgornje Laze	Bled

Katera po vojni uveljavljena imena so se spremenila? Vsega skupaj je 35 naselij dobilo nazaj svoje nekdanje ime, če izvzamemo spremembe, ki so se zgodile že prej (Cetore, Korte, Šentanel, Velenje). Vsa med njimi so imena iz krščanske tradicije in skupno jim je to, da so v letih, ko je nastajal Savnikov Krajevni leksikon (1968, 1971, 1976, 1980), bila povsem živa med ljudmi. Nekatera nova so med domačini zbudila posmeh in zaničevanje tistih, ki so jih uporabljali (Dvori nad Izolo, prej in ponovno Korte), nekatera naselja sploh niso imela izpeljank iz novega imena (Gornja vas pri Preboldu, prej Sv. Lovrenc pri Preboldu, ponovno Sv. Lovrenc). Prebivalci so se imenovali Štlerančani in so živeli v Šentlorancu, kjer so dihali štleranski zrak. Tudi Vinski Vrh pri Slivnici se med ljudmi ni prijel, saj so vedno uporabljali samo svetniško ime. Da so zgodovinska imena živela, se vidi v časopisnih in strokovnih objavah, kjer so bila navedena tudi nekdanja imena (Piry 1985; Stanič 1990).

Poleg teh spremenjenih imen je še vrsta naselij, kjer je bilo in je še vedno staro ime živo, vendar do spremembe ni prišlo. V Podljubelju se, kljub temu, da se novo ime ni prijelo (Saje 1995), o spremembi ni nikoli govorilo. Podobno je tudi v že omenjenem Belem Griču, kjer verjetno ni bilo nikogar, ki bi se za spremembo zavzel. Pri polemikah, povezanih s ponovnim preimenovanjem, sta se izkazali dve pomembni dejstvi, in sicer, da so se ljudje, ki so bili svetovnonazorsko blizu strankam Slovenske pomladi, običajno zavzemali za ponovno uvedbo zgodovinskega imena. Nasprotniki preimenovanja pa so bili mlajši ljudje, pri katerih nekdanje ime ni bilo v kolektivni zavesti in zgodovinskem spominu. Za njih je bila ponovna uvedba zgodovinskega imena prav tako nasilno dejanje kot 50 let prej za njihove starše in stare starše. V nasprotju s slednjimi so bili bolj izobraženi in so si upali javno nasprotovati. »... Če bodo spremenili ime ... bodo posegli v del moje identitete ... V imenu česa je mogoče spremeniti ime neke vasi? ...«. Poprava krivice, storjene njihovim prednikom, je ustvarjala nove krivice. Naslednje dejstvo je, da so se ob javnih polemikah pokazale razlike med prebivalci osrednjega naselja in okoličani oziroma med lokalno in (mikro)regionalno identiteto. Na primeru Sv. Jurija ob Ščavnici oziroma Vidma se je lokalna identiteta razdelila na dve ravni: identiteto prebivalcev osrednjega dela naselja Videm (ki se je tako vedno imenovalo) in identiteto okoličanov, ki na Videm niso bili navezani, pač pa na občino in župnijo Sv. Jurij (Bakal 1997; Celec 1997).

Prav tako razvpit je primer Vipavskega Križa. Kljub neuspelemu referendumu sredi devetdesetih letih 20. stoletja so menihi ob koncu tisočletja ponovno začeli izvajati aktivnosti za vrnitev zgodovinskega imena. Ajdovski občinski svet je sprejel Odlok o preimenovanju Vipavskega Križa v Sv. Križ, ki pa je bil na naknadnem referendumu zavržen (Alič 1999; Crnica 1999a, 1999b, 1999c; Rijavec 1999). Referendum je zajel vso občino, ne samo prizadetih krajanov. Delež proti je bil na ravni celotne občine večji kot na ravni naselja Vipavski Križ. Očitno so se neprizadeti občani odločili na temelju svojih svetovnonazorskih načel in lastnega prepričanja, pri Križanih pa so k odločnemu ne pripomogli še s preimenovanjem povezani stroški. Prav gotovo je eden od razlogov, da se je Vipavski Križ potrdil na referendumu tudi v dejstvu, da se je že v preteklosti uporabljal izkrajevni pridevnik Vipavski, na primer v članku Simona Rutarja, objavljenem v Izvestijah muzejskega društva za Kranjsko (Rutar 2001). Torej je tudi to, sicer po vojni nekako vsiljeno ime imelo zgodovinske korenine. Slednje je pomembno, saj so popolnoma nova imena, ki niso imela zgodovinske podlage niti niso označevala enot pokrajine imela več nasprotnikov. Običajno so se težje uveljavila, saj niso vzbujala asociacij. Pri Podbočju je bil

Preglednica 6: Naselja, ki so spremenila ime zaradi slabšalnega prizvoka.

prvotno ime	leto preimenovanja	ново ime	občina
Kravjek	1999	Štajerska vas	Slovenske Konjice
Mošnja	1955	Ravnica	Radovljica
Graben	1999	Spodnje Stranice	Zreče
Svinje	1955	Vinje pri Moravčah	Moravče

glavni argument proti ponovni uvedbi Sv. Križa, poleg stroškov seveda, navezanost na domače okolje (Košir 2000; Luzar 2000; M. L. 2000; Mavsar 1999). Naselje je namreč pod gričem Bočje.

Svojevrsten odraz identitete so naselja, ki so bila ukinjena in priključena sosednjim naseljem ali so jih »pogoltnila« rastoča mesta. Ponovno osamosvajanje naselja je bilo še zahtevnejše kot samo sprememba imena in zato odraz še večje zakoreninjenosti nekdanjega naselja v miselnem svetu posameznika in lokalne skupnosti. Najhitreje je ponovno zaživelo naselje Koseze v občini Vodice, in sicer že po dveh letih sobivanja s Šinkovim Turnom. Pregled ponovno oživelih naselij pokaže (Laški Rovt), da v vseh primerih morda ni šlo zgolj za organizacijske spremembe, ampak za uresničevanje zakona (žalitev nacionalnega čuta). Med večjimi naselji je značilen primer Solkana, ki je bil več kot 30 let po priključitvi k Novi Gorici ponovno slovesno razglašen za samostojno naselje.

Za utemeljitev trditve, da so bile ideološko spodbujene spremembe v prvi polovici petdesetih let 20. stoletja in najnovejše zelo podobne, služi primer najmlajše Slovenske vasi. Tako kot je komunistična oblast hotela odstraniti nemško in italijansko identiteto, je samostojna Slovenija imela druge namišljene sovražnike. Tokrat je bilo treba na južni meji jasno povedati, da je to slovensko ozemlje. Slovenska vas se ponuja kar sama od sebe. Bregansko selo je bilo sporno, ker je Bregana na drugi strani državne meje. Da je regionalna pripadnost pri Slovencih močno izražena, kaže tudi primer Štajerske vasi. Prebivalci dela Kravjeka so svojo regionalno identiteto aplicirali na lokalno raven.

Vsa preimenovanja naselij niso povezana s politiko in ideološkimi posegi oblasti. V nekaterih primerih prebivalci sami niso bili zadovoljni z imenom svojega naselja, ker so v njem čutili nek negativen prizvok ali so se ga celo sramovali. Taki primeri so Mošnja, ki je postala Ravnica (Hladnik 2005), Svine v občini Moravče so postale Vinje pri Moravčah, Kravjek je bil ukinjen oziroma razdeljen na že omenjeno Štajersko vas in Spodnji Jernej (AMr 1998). Ko so Stranice pri Slovenskih Konjicah delili na več novih samostojnih naselij, prebivalci zaselka Graben niso sprejeli tega imena in dobili ime Spodnje Stranice (Pojasnila ... 2005).

5 Sklep

Krajevno ime v sebi nosi zgodbo o pokrajini, ki so jo ljudje ponotranjili. Postala je del njih in oni so postali del nje; odnos med ljudmi in pokrajino je sestavljen iz medsebojnega vplivanja in predstavlja torej gre za družbeni proces, identiteto (van 't Klooster 2002), ki navezuje ljudi na določeno pokrajino. V nasprotju z ostalimi prvinami, na katere se naslanja oblikovanje lokalne ali regionalne identitete, ki so podvržene neprestanim spremembam, so imena relativno stalna in stabilna. Zato njihovo spremembo ljudje običajno dojemajo kot vsiljevanje. Krajevna imena so predvsem geografski dejavnik, njihova sprememba pa je povezana z upravnimi in političnimi spremembami.

Krajevna imena odsevajo naravno, kulturno, jezikovno in versko dediščino okolja, v katerem se pojavljajo, in politično, saj so lahko neposredno trobilo vladajoče ideologije. Prav iz političnih razlogov so bila slovenska krajevna imena v 2. polovici 20. stoletja dinamična prvina pokrajine. Sprememba sredi petdesetih let je prišla od zgoraj in je jasno opredelila razliko med »mi« in »oni« ali razliko med ljudsko in uradno ravnjo; bila je zapovedana z zakonom, čeprav je njeno praktično izvajanje šepalo in je bilo večinoma prepuščeno aktivnim in politično angažiranim posameznikom. Izbrano novo ime je v večini primerov imelo neko logično povezanost, včasih pa je bilo plod trenutnega navdiha odločevalcev. Vključevanje lokalne skupnosti je bilo pogosto le na formalni ravni, v redkih primerih pa je (lokalna skupnost) odločno zagovarjala svoja stališča in tudi uspela.

Spremembe krajevnih imen, ki so sledile osamosvojitvi Slovenije, so bile v določenih segmentih zelo podobne prejšnjim. Obakrat je sprememba pomenila novo oblikovanje prostora in časa in obakrat je bilo politično dejanje, ki je obsegalo selektivno pozabljenje preteklosti in na drugi strani selektivno obeleževanje preteklosti. Bistvena razlika je bila v tem, da so bili tokrat v večini primerov lokalni prebivalci gonilna sila, ki se je zavzela za popravilo krivic in za ponovno uvedbo. Demokratizacija družbe je namreč omogočala in spodbujala *bottom-up* princip.

Zadnje spremembe so dober odraz novega razumevanja narodne zgodovine. Tudi tukaj so se – tako kot na vseh področjih javnega in političnega življenja – mnenja razdelila in tudi tukaj je poprava krivic ustvarjala nove krivice. V nasprotju z drugimi socialističnimi državami, nad katerimi je bdela železna ruska roka in zatorej hočejo pozabiti komunistično obdobje, je v Sloveniji odnos do polpretekle zgodovine prijaznejši, saj sistem ni bil tako strog in nečloveški. Starejši, katerih korenine so segale v obdobje Kraljevine Jugoslavije, in tisti, ki se niso strinjali s preteklim sistemom, so spremembe pozdravili, ostali so bili proti. Posamezni primeri so spodbudili živahne javne razprave in polemike, ki so se končale z referendumom. Vrnitev starega imena je bila za nekatere prav tako boleča kot tista pred petdesetimi leti. Za njih je preimenovanje vtisnilo novo oziroma drugačno zgodbo v pokrajino. Zato ni presenečenje, da je relativno malo naselij dobilo odzeta imena nazaj.

Obe poglavji krajevnega poimenovanja sta pokazali, da ima ime veliko moč; najbolj znan sodoben, razvpit ter polemičen primer je primer Makedonije, kateri Grčija odreka legitimnost narodnega imena. Poimenovanje je politično dejanje, je odraz zmagozavja in mehanizem za ureditev razmerja do izginulega režima in do ostalih krajev. Komunistična Jugoslavija je z izgonom svetnikov jasno pokazala, da je nova država ateistična, s posameznimi imeni (Titovo Velenje, Partizanski Vrh, Kidričevo) pa jasno konkretizirala novo ideologijo in pokazala moč vladajoče strukture.

Ime je zagotovo tista prvina, ki določeno osebo, ozemlje ali kraj najprej determinira. Je kulturna vrednota, zelo pomembna za oblikovanje človekovega odnosa do okolja: pozitiven odnos in njegovo ponotranjenje pripomoreta k človekovemu dobremu počutju v določenem okolju, kar ustvarja odgovoren odnos človeka do pokrajine, v kateri živi. Visoko mesto v človekovem vrednostnem sistemu je torej zagotovilo za odgovoren in trajnosten odnos. Večina krajevnih imen ima veliko sporočilno vrednost, saj odražajo odnos ljudi do okolja, pravzaprav odnos naših prednikov in njihovo dojemanje oziroma pogled na prostor.

Večja stopnja lokalne identitete je povezana s povezanostjo prebivalcev s svojim (naravnim) okoljem, ta pa je praviloma večja v manjših naseljih z večjim deležem kmečkega prebivalstva in manjšim deležem priseljencev. Do vrnitve starega imena je pri manjših naseljih z manj kot tisoč ali celo manj kot sto prebivalci. V večjih naseljih s prevlado zaposlenih v industriji ni prišlo niti do razprave o preimenovanju, taki primeri so Pivka (nekdanji Št. Peter na Krasu) ali (Sveti) Lenart v Slovenskih goricah. Odnos prebivalcev do imena je torej lahko tudi pokazatelj njihovega odnosa do okolja, v katerem živijo in posledično tudi pomemben predmet geografskih raziskovanj.

6 Viri in literatura

- Alič, V. 1999: Križ, ki razburja prebivalce: prebivalci občine Ajdovščina bodo v nedeljo odločali o imenu Vipavskega Križa na referendumu. *Dnevnik* 49, 246.
- AMr 1998: Iz Kravjeka Spodnji Jernej in Štajerska vas. *Večer* 54, 247.
- Argenbright, R. 1999: Remaking Moscow: new places, new selves. *Geographical Review* 89-1.
- Azaryahu, M. 1996: The power of commemorative street names. *Environment and Planning D: Society and Space* 14.
- Azaryahu, M. 1997: German Reunification and the Politics of Street Names: The Case of East Berlin. *Political Geography* 16, 6.
- Bakal, O. 1997: So bili na zbor povabljeni le izbrani? *Večer* 53, 255.
- Baskar, B. 2004/05: Krajevna imena med kolonializmom in etničnim nacionalizmom. *Gledališki list SNG Drama* 84, 5.
- Bell, J. 1999: Redefining national identity in Uzbekistan: symbolic tensions in Taskent's official public landscape. *Ecumene* 6-2.
- Berk, S. 1998: (Ne)prepoznavnost Slovenije in njena zamenljivost s Slovaško. *Geografski obzornik* 45-1.
- Besedoslovne lastnosti slovenskega jezika – slovenska zemljepisna imena 2003, Pišce.

- Bourdieu, P. 1991: *Language and symbolic order*. Cambridge.
- Celec, B. 1997: *Veselica pri Sv. Juriju*. Mag 3, 36.
- Claval, P. 1998: *An introduction to regional geography*. Oxford.
- Cohen, S. B., Kliot, N. 1992: Place-names in Israel's ideological struggle over the administered territories. *Annals of the Association of American Geographers* 82.
- Cosgrove, D. 1998: *Cultural Landscapes. A European Geography*. Harlow.
- Cosgrove, D. E. 1984: *Social formation and symbolic landscape*. Madison.
- Crnica, S. 1999a: *Bo Vipavski Križ spet Sveti Križ?* Delo 41, 16.
- Crnica, S. 1999b: *Ime Vipavski Križ bo ostalo enako: ajdovski volivci so na včerajšnjem referendumu glasovali proti spomladi sprejetemu odloku o preimenovanju Vipavskega Križa*. Delo 41, 212.
- Crnica, S. 1999c: *Janez Svetokriški razlog za preimenovanje kraja?* Delo 41, 49.
- Černelič Krošelj, A. 2002: *Sv. Križ ali Podbočje*. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 42, 1/2.
- Debeljak, J. 1973: *Nemška ali Slovenska vas?* *Dolenjski list* 24, 16.
- Duncan, J. S., Duncan, N. 1988: (Re)reading the landscape. *Environment and planning D: Society and Space* 6.
- Gabrovec, M., Perko, D. 1997: *Imenik uradnih imen naselij v Sloveniji*. Ljubljana.
- Gams, I. 1991: *Analiza imen za obalno regijo*. *Annales* 1-1.
- Harner, J. 2001: *Place identity in copper mining in Sonora, Mexico*. *Annals of the Association of American Geographers* 91.
- Head, L. 2000: *Cultural landscapes and environmental change*. London, New York.
- Helleland, B. 2002: *The social and cultural value of place names*. *Medmrežje*: <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/N0246693.pdf> (22. 3. 2005).
- Hladnik, M. 2005: *Srednja Dobrava in njena okolica*. *Medmrežje*: <http://www.ff.uni-lj.si/slovjez/mh/dobrava.html> (14. 9. 2005).
- Jett, S. C. 1997: *Place-Naming, Environment, and Perception among the Canyon de Chelly Navajo of Arizona*. *Professional Geographer* 49-4.
- Klemenčič, M. M. 2005: *Regija in regionalna struktura Slovenije*. *Dela* 23.
- Košir, M. 2000: *Podbočje bo Podbočje*. *Delo* 42, 242.
- Krajevni leksikon Dravske banovine, 1937*. Ljubljana.
- Le Poidevin, R. 2004: *The Experience and Perception of Time*. Zalta, E. N. (ur.): *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. *Medmrežje*: <http://plato.stanford.edu/archives/win2004/entries/time-experience/> (14. 3. 2005).
- Lesjak, P. 1999: *Stroški na plečih občanov*. *Dnevnik* 49, 101.
- Light, D. 2004: *Street names in Bucharest, 1990–1997: exploring the modern historical geographies of post-socialist change*. *Journal of Historical Geography* 30-1.
- Luzar, M. 2000: *Pod Bočjem ali Svetim Križem?* *Dolenjski list* 51, 9.
- M. L. 2000: *V pričakovanju imena Sveti Križ*. *Dolenjski list* 51, 7.
- Majdič, V. 1999: *Ideološko-politično spreminjanje zemljepisnih imen*. *Razgledi* 21.
- Malnič, A. 2002: *Križi s Križem*. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 42-1/2.
- Mavsar, B. 1999: *Podbočje ostaja Podbočje*. *Posavski obzornik* 3, 22.
- Morato, N. 2005: *Korte, ustni vir* (15. 4. 2005).
- Myers, G. A. 1996: *Naming and placing the other: power and the urban landscape in Zanzibar*. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 87.
- Paasi, A. 2000: *Reconstructing regions and regional identity*. *Medmrežje*: <http://www.kun.nl/socgeo/n/colloquium/Paasi1.pdf> (16. 12. 2003).
- Paasi, A. 2003: *Region and place: regional identity in question*. *Progress in Human geography* 27-4.
- Perko, D. 2001: *Zgoščeni imenik zemljepisnih imen Slovenije*. Ljubljana.
- Peršolja, B. 1998: *Geografski problemi imenoslovja na izbranem primeru Kamniško-Savinjskih Alp*. *Geografski zbornik* 38.
- Peršolja, B. 2003: *Pot zemljepisnega imena od nastanka do uporabe*. *Geografski vestnik* 75-2.

- Piry, I. 1985: Demografska gibanja kot dejavnik razvoja v občini Logatec. Ljubljana.
- Pojasnila o teritorialnih spremembah pri naseljih po občinah v obdobju 1971–junij 2005. Statistični urad Republike. Medmrežje: [http://www.stat.si/doc/reg/Pojasnila o teritorialnih spremembah pri naseljih 1971–2005.doc](http://www.stat.si/doc/reg/Pojasnila%20o%20teritorialnih%20spremembah%20pri%20naseljih%201971-2005.doc) (13. 9. 2005).
- Pregled sprememb naselij Republike Slovenije od leta 1948 do 1990, 1992. Ljubljana.
- Premk, F. 2004: Slovenska versko-krščanska terminologija v zemljepisnih imenih in spremembe za čas 1921–1967/68. Besedoslovne lastnosti slovenskega jezika. Ljubljana.
- Rijavec, R. 1999: Vipavski Križ ali Sveti Križ? *Oko* 6, 159.
- Rosa, J. 1993: Nova oblast – nova imena: dokumenti o preimenovanjih naših krajev v letih 1948–1955. Nova Gorica.
- Rutar, S. 2001: Sv. Križ vipavski. Ponatis iz *Izvestij muzejskega društva za Kranjsko. Ajdovščina*.
- Sagan, I. 2004: Looking for the nature of the contemporary region. *Progress in Human geography* 28-1.
- Saje, S. 1995: Kraja Sv. Ana ni več, »Šentančani« pa so še. *Gorenjski glas* 48, 99.
- Sauer, C. O. 1966: On the background of geography in the United States. *Heidelberger Geographische Arbeiten* 15. Wiesbaden.
- Savnik, R. (ur.) 1968: *Krajevni leksikon Slovenije, I. knjiga, Zahodni del Slovenije*. Ljubljana.
- Savnik, R. (ur.) 1971: *Krajevni leksikon Slovenije, II. knjiga, Jedro osrednje Slovenije in njen jugovzhodni del*. Ljubljana.
- Savnik, R. (ur.) 1976: *Krajevni leksikon Slovenije, III. knjiga, Svet med Savinjskimi Alpami in Sotlo*. Ljubljana.
- Savnik, R. (ur.) 1980: *Krajevni leksikon Slovenije, IV. knjiga, Podravje in Pomurje*. Ljubljana.
- Slavec, E. 1995: Javna poimenovanja kot pomemben vidik narodne zavesti. *Primorska srečanja* 19, 170/171.
- Splošni pregled Dravske banovine, 1939. Ljubljana.
- Stanič, S. 1990: Raven – sv. Peter. *Rodna gruda* 37-2.
- Terkenli, T. S. 2001: Towards a theory of the landscape: the Aegean landscape as a cultural image. *Landscape and Urban Planning* 57, 3-4.
- Titl, J. 1998: *Geografska imena v severozahodni Istri*. Knjižnica Annales 18. Koper.
- Tomazič, B. 1992: Drugo ime za pokoro: kako so krajevna imena izgubila svetniški sij: Sveti Križ pri Mokronogu. *7D* 21, 14.
- Uredba o preimenovanju naselij, o dopolnitvi imena takih naselij, ki imajo enako se glaseča imena in o drugih popravkih imena naselij. *Uradni list LRS* 21/1955.
- van 'T Klooster, S. A. in ostali. 2002: Beyond the Essential Contestation: Construction and Deconstruction of Regional Identity. *Ethics, Place & Environment* 5-2.
- Verdery, K. 1999: *The Political Life of Dead Bodies: Reburial and Post-Socialist Change*, Columbia.
- Yeoh, 1996: Street-naming and nation building: toponymic inscriptions of nationhood in Singapore. *Area* 28.
- Zakon o imenih naselij in označbi trgov, ulic in hiš. *Uradni list LRS* 10/1948.
- Zakon o imenovanju in evidentiranju naselij, ulic in stavb. *Uradni list SRS* 5/1980.
- Zakon o upravni razdelitvi Ljudske republike Slovenije. *Uradni list LRS* 26/1946.
- Zidar, P. 1984: *Okupacija Javornika*. Ljubljana.

7 Summary: Place names: a testing ground for demonstration of power and a reflection of local identity

(translated by Wayne J. D. Tuttle)

In this article, we examine the role and significance of place names in the formation of the relationship of people to an area or a region and the formation of a local and regional identity. Place names are relatively stable and until a few decades ago had not changed much since their origin hundreds or

even thousands of years ago. Political changes in the last century, however, led to changes in certain types of place names. We present the causes, character, and intention of the largely ideologically-motivated changes that followed World War II and the independence of Slovenia, place their changing in context, and determine the attitudes of people to these changes in order to establish the relationship of people to the environment in which they live.

Place names are an important part of the geographical and cultural environment since over the centuries of their existence and frequent usage they have become a part of the landscape and of the society that occupies a certain landscape. A name is a social creation that expresses the relationship between people and their environment. In spite of their apparent stability, place names do change as a result of changes in the social organization of space, development, and universal changes. The object of our study is the artificially-caused renaming linked to political changes and ideologies that want to redefine space anew and influence the formation of the attitude of the people toward the space.

The largest wave of changes occurred in 1955 with the implementation of Law on Names of Settlements and Marking of Squares, Streets, and Houses (1948), whose third article decreed that *»... settlements may not bear names that are not in accordance with today's social and national reality or that offend the national feelings of the Slovene nation or other nations of Yugoslavia ...«*. Ideological changes covered names from the Christian tradition, names linked to Germans or Italians and their languages, and names that were a heritage of feudalism. The greatest impact was on places named after a parish patron saint. In many cases, the demands of the new authorities were met if the noun qualifier – for example, »Sveti«, »Sveta«, and »Sveto« (meaning »Holy« or »Saint«), »Sv.« (meaning »Saint«), or Marija (»Mary«) – was removed or the name was changed to a more »acceptable« form (e. g., from »Sv. Jakob ob Savi« to »Šentjakob«).

An analysis of the new names revealed the following types of renaming:

- only the »acceptable« part of the old name remained; in addition to the noun qualifier »sveti«, the names of saints or from the Christian tradition were also removed. Thus, Devica Marija v Polju (»Virgin Mary in the Field«) became just Polje;
- for the new name, the name of a hamlet that was a constituent part of a settlement was used; this was especially characteristic in rugged areas with dispersed settlements with a church at the core of the settlement and hamlets scattered on neighbouring hills;
- names linked to the names of rivers, mountains, etc., and to field names;
- names linked to distinguished buildings (usually a castle) or to landscape features or characteristic activities of a region;
- restoration of names used in the past;
- names that are completely artificial but are a reflection of spatial relationships in the settlement's network;
- names that undisputedly reflected the spirit of the new ideology.

In addition to these names, there were also names that evoke no association at all because they were simply made up. In the majority of cases, there was no public discussion about the change of a place name because the people had no right to express their opinion or disagreement. The decision was simply imposed by the higher authorities. However, there were exceptions. If people were organized and persistent, they prevented the forced change or acquired a more acceptable name than the one suggested. In other cases, after years of official use of the new name, people achieved the reintroduction of historic names through public initiatives and the courage of the citizens. In spite of the clear legislation, the initiative was left to local authorities who had to suggest concrete changes that were more or less consistent with the law. Altogether, fifteen settlement names that began with Sv. or Sveta/i/o escaped the hasty rebaptisms.

The attainment of Slovenia's independence triggered just the opposite process, which was accompanied by extensive public debates. In the democratic spirit of the new times, people were aware that their opinions are important and that they have the power to decide, and municipal councils took advan-

tage of the situation and adopted ordinances on renaming. Some changes occurred quickly and without difficulty (like half a century ago), some were changed only after referendums, and some even remained unchanged. The latest renaming signified a clash of two identities: the historical identity that was forcefully erased after the war and the new identity that had lasted almost four decades. Each had its defenders, and the defenders of the latter were more zealous, young, and involved. Due to the absence of historical memory, renaming for them became a pragmatic issue related to costs, unnecessary trips, and wasted time.

Which names introduced after the war have been changed? All together, only 35 settlements got their old names back, excluding any changes that occurred before 1991. All of these old names originated in the Christian tradition and were very much alive among the people. Some of the new names had aroused laughter and scorn among the local population, some failed to produce derivative terms to replace the old ones (e. g., although the name of Sv. Anton was changed to Pridvor, its residents were still called »Antonci«), and some were used alongside the historic names. In addition to those with names changed back, there are a number of settlements where the old name was and still is alive but whose »official« names have not been changed back. In the debates centered around the new renomination, two facts were clear: first, those who were in favour of reintroducing the historic name were usually adherents of center-right parties while those against renaming were adherents of the left center and younger people, for whom the former name did not exist in the collective consciousness and historic memory; and second, during the public debates differences became apparent between the inhabitants of a central settlement and those of the surrounding hamlets, or between local and (micro)regional identities.

The changing of place names that followed the independence of Slovenia very much resembled the previous process in certain features. It was a political act that included selective forgetting on one hand and a selective memory of the past on the other. The essential difference this time was that the changes were inspired from below. This time, local populations were the driving force who strove for the rectification of injustice and the reintroduction of historic names. The latest changes are a reflection of the new understanding of the national history. Here too – as in all spheres of public and political life – opinions were divided and here too, the rectification of injustices created new injustices. Older people whose roots reached back to the period of the Kingdom of Yugoslavia and those who disagreed with the previous system welcomed the changes; others were against them. For some, the return to the old name was just as painful as the reverse was fifty years ago. For them, renaming imposed a new or a different story on the landscape. It is therefore no surprise that relatively few settlements got their old names back.

A stronger sense of local identity is linked to the attachment of the population to their (natural) environment, which as a rule is greater in smaller settlements that have a larger proportion of farm households and a smaller proportion of immigrants. The reintroduction of old names occurred mostly in smaller settlements with less than a thousand or even fewer than a hundred residents. In larger settlements with a predominant proportion of industrial workers, a discussion about renaming never even started. The attitude of residents toward a name can be an indicator of their relationship with the environment in which they live and consequently is an important subject for geographical research.

